

Nederlands
Jeugd
instituut

Samenvatting:

Opvoeden doet er toe!

Opvoed- en opgroeiondersteuning: de basis van een sluitende zorgstructuur in Amsterdam Zuidoost

B. Prinsen & K. Eijgenraam

Nederlands Jeugdinstituut
Afdeling Jeugdzorg & Opvoedhulp

April 2008

Opvoeden doet er toe!

Opvoed- en opgroeiondersteuning: de basis van een sluitende zorgstructuur in Amsterdam Zuidoost

1. Visie op opvoed- en opgroeiondersteuning

Vraagstelling

Ontwikkel en beschrijf een door alle relevante partners te onderschrijven visie op opvoed- en opgroeiondersteuning met daarbij aansluitende methodieken, instrumenten en functies, waaronder de functie van pedagogisch adviseur.

Opvoeden doet er toe! Dat is het leidende motto in de visie van het Stadsdeel Amsterdam Zuidoost op opvoeding en opvoedingsondersteuning in aansluiting op de beleiduitgangspunten van de gemeente Amsterdam en het beleidsprogramma 'Jong Zuidoost', waarin de ambitie is neergelegd van "niemand aan de kant" en "investeren in kansen voor alle kinderen en jeugdigen". Die visie berust op de uitgangspunten:

- opvoeden is een natuurlijk, vanzelfsprekend en dynamisch proces;
- ouders zijn primair verantwoordelijk en hebben recht op steun bij de opvoeding;
- ouders respecteren het VN-Verdrag voor de Rechten van het Kind;
- de veiligheid van het kind wordt in alle omstandigheden gegarandeerd;
- ouders bepalen met inachtneming van de culturele diversiteit de waarden en normen, die zij aan hun kind willen overdragen;
- een goede opvoeding is essentieel voor kinderen en voor een gezonde samenleving;
- een goede opvoeding houdt rekening met de mogelijkheden en behoeften van een kind, veronderstelt een positieve benadering en berust op steunen, stimuleren en sturen.

Voor het werken met en ondersteunen van ouders bij de opvoeding en het opgroeien van hun kinderen betekenen die uitgangspunten het volgende:

- a. Ouders en opvoeders en (soms) de grootouders of andere familieleden, zijn de eerst verantwoordelijken voor de opvoeding. Ze willen het beste voor hun kind.
- b. Professionals respecteren de eigen (des)kundigheid van ouders en hun visie op opvoeden en doen recht aan de grote diversiteit in opvattingen, cultuur en stijlen van opvoeden.
- c. Een goede (wederkerige, betrokken, open, gelijkwaardige) relatie tussen ouder en werker.
- d. Ouders hebben de regie. Professionals nemen de vragen van ouders als uitgangspunt en sluiten aan bij de manier waarop ouders en jeugdigen zelf hun situatie beleven.
- e. Er wordt gewerkt aan overeengekomen, concrete doelen en met een heldere planning.
- f. De werkwijze richt zich op het versterken van de autonomie van ouders zodat zij greep krijgen op hun eigen leven op basis van het positief opvoeden volgens Triple P.
- g. De werkwijze streeft ernaar om 'goede ouder' ervaringen te creëren in de gegeven culturele en gezinssituatie van kinderen.
- h. Professionals activeren sociale netwerken rond ouders en jeugdigen.

Goede opvoedingsondersteuning is herkenbaar, beschikbaar en toegankelijk voor alle ouders en opvoeders en voor hun kinderen. De Rechten van het Kind vormen het uitgangspunt voor de inhoud en de kwaliteit van opvoedingsondersteuning.

Die opvoedingsondersteuning is sluitend, samenhangend en gevarieerd, dat wil zeggen:

- sluit aan bij ontwikkelingsfasen van kinderen en is gedifferentieerd naar problematiek,
- beslaat voorlichting en informatie, signalering en toeleiding, praktische en sociale steun, (lichte) hulp en advies en coördinatie van zorg;
- is gefundeerd op een geëxpliciteerde pedagogische visie;
- stimuleert betrokkenheid van doelgroepen, met inbegrip van zelforganisaties;
- voorziet in een aanbod van opvoedingsondersteuning dat bekend is en voldoende aansluit bij de diversiteit aan moeders en vaders, opvoeders en professionals die Amsterdam Zuidoost rijk is;
- is vindplaatsgericht, outreachend en goed toegankelijk;
- stimuleert een solidaire gemeenschap rondom ouders en opvoeders;
- is optimaal afgestemd op de omvang van de problematiek en de beschikbare middelen;
- bedient zich van kwaliteitsinstrumenten en bewezen effectieve interventies.

De infrastructuur voor opvoedingsondersteuning in Amsterdam Zuidoost voldoet dan aan de volgende criteria:

1. Is kindvriendelijk en biedt leef- en speelruimte voor alle kinderen en jeugdigen.
2. Is oudervriendelijk: aandacht en tijd voor ouders en stimuleren ouderbetrokkenheid.
3. Het aanbod van opvoedingsondersteuning is bekend en sluit aan bij de rijke diversiteit aan ouders en kinderen van Amsterdam Zuidoost.
4. Het is laagdrempelig, structureel voor iedereen beschikbaar, kwalitatief goed en toegankelijk en kan dienstverlening op maat bieden.
5. Het heeft contactpersonen voor overleg en advies.
6. Creëert structurele ontmoetingsmogelijkheden voor ouders.
7. Biedt een lokaal jaarprogramma met activiteiten die aansluiten bij een zeer grote variëteit van behoeften van ouders van zeer diverse culturele pluimage.
8. De opvoedingsondersteuning bestaat bij voorkeur uit veelbelovende of effectieve interventies.
9. Omvat ook stut en steun activiteiten voor specifieke doelgroepen.
10. Beschikt over voldoende curatie als preventie alleen niet voldoet.
11. Het is een kwaliteitsvereiste dat dergelijke opvoedingsondersteuning wordt geboden door professionals en vrijwilligers die beschikken over de vereiste competenties.
12. Maakt deel uit van een integraal beleid.

2. Een sluitende zorgstructuur

Vraagstelling

Ontwikkelen van een model voor een sluitende zorgstructuur rondom de vindplaatsen en beschrijf van de werkwijze. Plan maken voor de opzet van een op stadsdeelniveau opererend Centrum voor Jeugd en Gezin – gepositioneerd in de structuur van Amsterdam Zuidoost met de CB's, het onderwijs, gezondheidscentra en OKC's.

De kern van de zorgstructuur voor Amsterdam Zuidoost bestaat uit:

1. De front offices van de uitvoering van zorg en ondersteuning in het OKC, JIP en zorgbreedtecommissies.
2. De gezinsgerichte, preventieve aanpak
3. De coördinatie van zorg volgens het stedelijke MPG-model aansluitend op bestaande netwerken en structuren in Zuidoost.
4. Het regiecentrum van het Centrum voor Jeugd en Gezin, dat opereert als een netwerk van de gezamenlijke partners onder verantwoordelijkheid van een CJG-manager met regie vanuit het Stadsdeel.

De zorgstructuur in Amsterdam Zuidoost valt in twee delen uiteen:

1. Voor kinderen onder de 12 jaar en hun ouders / opvoeders zijn de OKC's en de zorgbreedtecommissies in het basisonderwijs en nadien ook in de kinderopvang en andere vindplaatsen de centrale spil. Het OKC is en blijft het centrum waar de preventieve zorg volgens het basistakenpakket JGZ en de 5 Wmo-functies van opvoed- en gezinsondersteuning worden geboden en waar de aansluiting met Bureau Jeugdzorg (via het CJG) en de onderwijszorgstructuur in eerste instantie gebeurt. Voor alle ouders is het de inlooplek, waar ze alle informatie en advies over opvoeden en opgroeien vanaf de geboorte tot de volwassenheid kunnen vinden. Voor jeugdigen boven de 12 jaar en hun ouders vormen de zorgbreedtecommissies in het voortgezet onderwijs en de vergelijkbare teams in de overige vindplaatsen de eerste toegangspoort. In dat team zijn vertegenwoordigd: JGZ, (school)maatschappelijk werk en de (intern) begeleider vanuit de vindplaats, desgewenst aangevuld met leerplichtambtenaar of een pedagoog. Deze zorgbreedtecommissies bieden naast de gangbare zorg in de school, in de kinderopvang, in de peuterspeelzalen en op andere vindplaatsen ook zeer lichte hulp (Triple P niveau 2), geven voorlichting of eenmalig pedagogisch advies, doen maximaal 3 huisbezoeken en signaleren pedagogische en psychosociale problemen met een kwalitatief goed instrument (zie de Richtlijn Vroegsignalering). De JGZ of SMW - en Vangnet Jeugd nadien voor complexere cases - is zorgcoördinator als dat aan de orde is. JGZ en SMW vormen de verbindende schakel naar het OKC en desgewenst het Centrum voor Jeugd en Gezin.

Voor jongeren zelf wordt in Amsterdam Zuidoost een Jongeren Informatie Punt ingericht, waar vooralsnog alle jeugdigen vanaf 12-23 jaar terecht kunnen voor advisering

- toeleiding naar hulp en zorg
- uitwisseling (van ervaringskennis en –informatie) en ontmoeting
- jongerenombudsfunctie
- kortdurende, praktische hulp (aangifte invullen, e.d.) in 1 of 2 contacten.

Het wordt een JIP Nieuwe Stijl met een inloopfunctie op een voor jongeren gemakkelijk toegankelijke plaats. Dit JIP krijgt ook een uitgebreide digitale poot. Op termijn vervagen de leeftijdsgrenzen en is het OKC er voor alle ouders en het JIP er voor alle kinderen.

2. De afstemming en coördinatie van hulp en zorg gebeurt in het netwerk van het Centrum voor Jeugd en Gezin, dat is te beschouwen als een regiecentrum, waar naar toe in geval van zwaardere problematiek opschaling mogelijk is en waar de coördinatie van zorg plaatsvindt en de afstemming met de uitvoering van zorg en hulp in alle andere beleidssectoren. Daarbij wordt verondersteld dat alle professionals werken met de Verwijsindex.

Deze zorgstructuur gaat er van uit, dat de zorgverleners zich zoveel mogelijk laten zien in de vindplaatsen en zo outreachend mogelijk werken. De komende jaren vindt daarbij een pedagogisch voorlichtingsoffensief plaats, inhoudelijk krachtig gestimuleerd vanuit Triple P (niveau 2), in en met de vindplaatsen. Is meer nodig dan kunnen ouders en andere opvoeders in eerste instantie terecht bij het OKC voor:

- a. Outreachende bemoeizorg (JGZ samen met Vangnet Jeugd GGD) en lichte coördinatie van zorg
- b. Licht pedagogische hulp (Triple P niveau 3 uitgevoerd door de GGD en niveau 4 uitgevoerd door Amsterdam Thuiszorg en Spirit)
- c. De indicatiestelling voor de jeugdzorg. Bureau Jeugdzorg Agglomeratie Amsterdam (BJAA) draagt zorg voor tijdige, snelle indicaties van goede kwaliteit.

Met Altra en Spirit wordt een pakket niet-geïndiceerde zorg in de vorm van lichte ambulante en outreachende hulp en begeleiding overeengekomen ter uitvoering in Amsterdam Z.O., waarbij per programma wordt bezien of het mogelijk is die uitvoering ook in het OKC te doen. Daarnaast kan het Stadsdeel aan BJAA epidemiologische en managementinformatie afgeven over de gewenste geïndiceerde zorg.

Het Centrum voor Jeugd & Gezin in Amsterdam Z.O. fungeert in nauwe samenhang met de OKC's en de zorgbreedtecommissies als een regiecentrum, van waaruit voor ouders en jeugdigen van alle leeftijden de volgende taken worden uitgevoerd of waar de coördinatie over de volgende taken ligt:

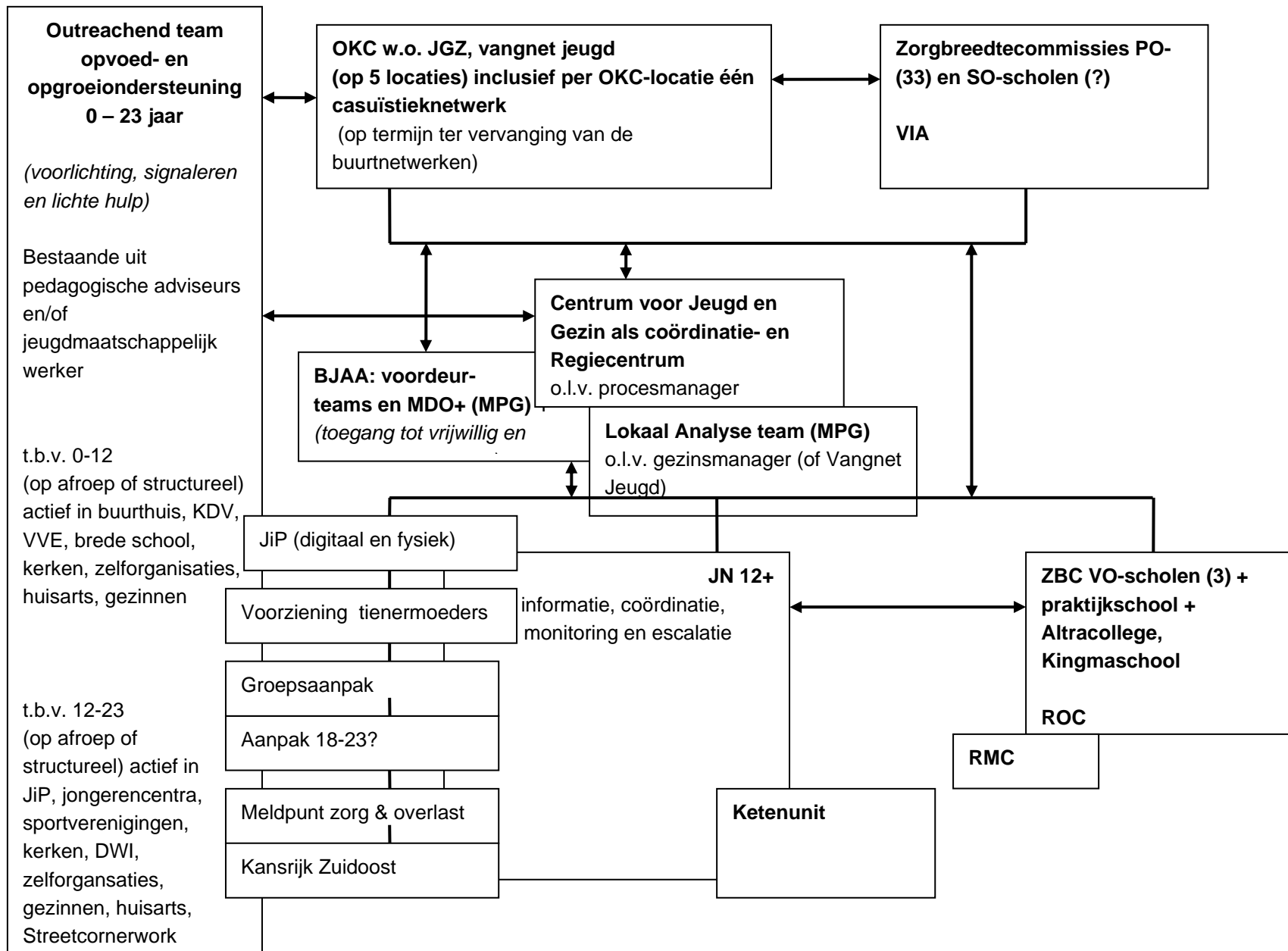
- Verwijzing, Indicatie & Advies (Bureau Jeugdzorg Agglomeratie Amsterdam) en casuïstiekbespreking van zorgcoördinatoren; VIA voor de praktijkschool, het Altra College, het ZMOK-onderwijs en de drie scholen voor voortgezet onderwijs
- Casuïstiekoverleg in het Jeugdnetwerk 12+
- De zorgcoördinatie voor multiprobleemgezinnen (gezinnen met een maatregel door BJAA en gezinnen zonder een maatregel door Vangnet Jeugd GGD) volgens het stedelijke model
- Samenwerking met het team MDO-plus
- Uitvoeringsregie over de ontwikkeling, de uitvoering en de kwaliteit van de OKC's, het JIP en zorgbreedtecommissies. Het CJG en deze frontoffices staan voor de beschikbaarheid van voldoende signalerend vermogen, vlotte toeleiding, voldoende pedagogische hulp
- Kwaliteitsbewaking van de 5 Wmo-functies met veel oog voor de culturele diversiteit in Amsterdam Zuidoost
- Doorzettingsmacht bij stagnerende hulpverlening: de CJG-manager krijgt de bevoegdheid om bij stagnerende hulpverlening een doorbraak te bewerkstelligen met mandaat van de verantwoordelijke portefeuillehouder
- Samenwerking met externe partners (ook uit andere ketens, bijv. de veiligheidsketen: politie, Bureau Halt, justitie) en met de volwassenenzorg.

Het is nodig het bestaande jeugdnetwerk 12+ uit te bouwen en kwalitatief te versterken tot multidisciplinair casuïstiekoverleg voor het publieke domein. Het is werkzaam voor bezoekers van jongerencentra, georganiseerde en ongeorganiseerde jongerengroepen, de uitvallers op school en voor jongeren boven de 15 jaar, die in het kader van DWI-trajecten actief gecoacht worden door de klantmanager bij hun leerroute. De doelstelling om elke jongere in de regio toe te leiden naar werk of school en blijft onveranderd.

Het model is op de volgende pagina schematisch samengevat: met de regie vanuit het Centrum voor Jeugd en Gezin, waar naartoe opgeschaald kan worden als problematiek complexer, ingewikkelder en intensiever wordt, vindt de zorg en ondersteuning vooral plaats vanuit OKC en JIP en talloze ZAT's in alle vindplaatsen. Daar gebeurt het: de scholen, de kinderopvang, het CB (op het OKC), het jongerencentrum, bij de zelforganisaties, in kerken en op alle andere plaatsen waar ouders en kinderen / jeugdigen komen.

De JGZ, (School)Maatschappelijk werk, de GGD, Swazoom en Bureau Jeugdzorg in goede samenwerking met Altra en Spirit zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van dit model met in begrip van de OKC's, de inrichting van het JIP en een Regiecentrum voor Jeugd & Gezin onder gemeentelijke aansturing met een door het stadsdeel aangestelde CJG-procesmanager als eerstverantwoordelijke.

Het Regiecentrum voor Jeugd & Gezin kan net zoals het Jongeren Informatie Punt vanuit een groeimodel worden georganiseerd. Dit groeimodel geeft aan, dat het beoogde regiecentrum in de beleidsontwikkeling een tussentijdse stap is, die in 2010 gerealiseerd moet zijn. Op langere termijn wordt het daarmee mogelijk vanuit het Centrum voor Jeugd en Gezin een ontwikkeling op gang te brengen van integraal jeugdbeleid, waarin de regie, aansturing en financiering van functies voor opvoedings- en gezinsondersteuning, jeugdzorg, zorg in het onderwijs en andere vindplaatsen naadloos en samenhangend op elkaar aansluiten. Daarmee komt een doorlopende en integrale keten van zorg in zicht met het stadsdeel als regisseur van dat beleid. Met een dergelijk beleid kan worden waargemaakt dat "kinderen eerst" komen en zal duidelijk worden dat "opvoeden er toe doet!".

3. Gezinsgerichte aanpak

Vraagstelling

Formuleer in aansluiting op de visie en de aanbevelingen uit het rapport “Opvoeden en opgroeiondersteuning in Zuidoost” van de DSP-groep een advies voor een pilot gezinsgerichte aanpak.

Onder regie van het stadsdeel en met coördinatie vanuit het regiecentrum van het Netwerk voor Jeugd en Gezin wordt een pilot opvoedingsondersteuning ingericht met outreachend werkende pedagogisch adviseurs in de hoofdrol in drie in intensiteit toenemende onderdelen:

1. Opvoedingsvoorlichting op de vindplaatsen

Voor ouders van kinderen van 0-19 jaar: peuterspeelzalen, kindercentra, scholen, bij zelforganisaties, kerken, jongeren- en ontmoetingscentra komt opvoedingsvoorlichting beschikbaar in verschillende vormen: themabijeenkomsten, ouderavonden, huiskamerbijeenkomsten, discussiegroepen, spreekuren, koffieochtenden, trainingen, ontmoetingsbijeenkomsten. Voorlichters-eigen-taal-en-cultuur van de GGD en Amsterdam Thuiszorg kunnen worden ingeschakeld om zo goed mogelijk aan te sluiten bij de diverse culturele achtergronden van ouders. De betrokken instellingen krijgen op basis van streefresultaten een voorlichtingsbudget. Daarnaast worden alle professionals en vrijwilligers getraind om psychosociale en pedagogische problemen, waaronder ook kindermishandeling, psychiatrische problematiek en huiselijk geweld, te signaleren.

Deze voorlichting (met een offensief in het eerste jaar) wordt voortdurend versterkt door een mediacampagne over opvoeden in de kenmerkende Zuidoost-media. Deze opvoedingsvoorlichting is gebaseerd op de 17 opvoedvaardigheden van het positief opvoeden uit het programma Triple P. Daarnaast wordt in de opvoedingsvoorlichting in de eerste periode van de pilot specifiek aandacht geschonken aan de thema's opvoeden zonder een vader in huis en opvoeding en echtscheiding.

2. Lichte pedagogische hulp

De opvoedhulp in Amsterdam Zuidoost vanuit de OKC's en de zorgbreedtecommissies wordt gestart dan wel geïntensiveerd. Deze opvoedhulp gaat het volgende inhouden:

- Pedagogische advisering tijdens huisbezoeken (maximaal 5 contacten) of spreekuren op elk OKC, op elke school en in elk kinderopvangcentrum (maximaal 5 contacten) voor ouders met opvoedingsspanning en beginnende problemen.
- Ondersteuning van nieuwe ouders door vrijwilligers middels de programma's *MIM* (Moeders Informeren Moeders) en *Home Start* met een grote rol voor de zelforganisaties.
- Kortdurende videohometraining (*K-VHT*) voor ouders van jonge (met name) eerste kinderen met beginnende opvoedproblematiek (maximaal 4 opnames en 4 contacten).
- *Stevig Ouderschap* voor (nieuwe) moeders in risico-omstandigheden in 6 huisbezoeken.
- Oudertrainingen voor elke ontwikkelingsfase van kinderen.

3. Intensieve outreachende hulp

Als de opvoedingsvoorlichting en de licht pedagogische hulp niet volstaan is intensievere, outreachende hulp soms nodig. Dat kan dan bestaan uit:

- huisbezoek (maximaal 10 contacten) of spreekuur op het OKC (maximaal 10 contacten)
- of groepsbijeenkomsten (maximaal 5 sessies) voor ouders met ernstige opvoedproblemen;
- VoorZorg voor nieuwe aanstaande moeders in risico-omstandigheden vanaf de 16^e-24^e week van de zwangerschap,

- lichte ambulante en outreachende hulp en begeleiding vanuit Spirit en Altra zonder indicatie, bijvoorbeeld als pedagogische thuishulp of bemoeizorg van Bureau Jeugdzorg.

Bureau Jeugdzorg wordt tijdig ingeschakeld om geïndiceerde jeugdzorg op gang te brengen.

In samenwerking met MEE en de zorgaanbieders zal voor ouders met een verstandelijke beperking een vorm van chronische (lichte) stut-en-steun-hulp en gezinscoaching geboden moeten worden, die deze gezinnen op de been houdt.

Om recht te doen aan de grote culturele diversiteit in Amsterdam Zuidoost worden specifieke inspanningen gepleegd om migrantenjeugdigen en hun ouders/opvoeders beter te bereiken. Daartoe behoren onder meer:

- Ontwikkel visie en beleid over het bereiken van migrantenjeugdigen en hun ouders/opvoeders.
- Gebruik *good practices* op het terrein van vroegsignalering, opvoedingsondersteuning en schoolprogramma's van elders.
- Zorg voor interculturele expertise in de zorgbreedtecommissies en -overleggen.
- Geef instellingen en OKC's de kans de voorlichters-eigen-taal-en-cultuur in te schakelen.
- Maak gedifferentieerde resultaatsafspraken en biedt *incentives* aan instellingen over het bereik en de effectiviteit van het aanbod voor migrantenjeugdigen en –gezinnen.
- Schakel de zelforganisaties in bij sociale steun-programma's van opvoedingsonder-steuning, zoals MIM en Home Start.
- Voorzie in deskundigheidsbevordering op 'twee fronten':
 - de multiculturele competenties van professionals;
 - training van paraprofessionals van zelforganisaties.

4. Zorgen dat het gaat werken

Vraagstelling

Een advies opstellen voor de implementatie van deze sluitende zorgstructuur.

De kern van de zorgstructuur voor Amsterdam Zuidoost bestaat uit:

1. De front offices van OKC, JIP en zorgbreedtecommissies
2. De gezinsgerichte, preventieve aanpak
3. De coördinatie van zorg volgens het stedelijke MPG-model
4. Het netwerk van het Centrum voor Jeugd en Gezin met een regiecentrum van de gezamenlijke partners onder verantwoordelijkheid van een CJG-manager met regie vanuit het Stadsdeel.

De implementatie zal onder leiding van een projectleider in nauwe samenwerking met de betrokken samenwerkingspartners gebeuren. Daarbij is vastgesteld dat deze zorgstructuur tot stand komt via een groeiemodel en dus een gefaseerde implementatie. De volgorde is:

1. Begin de informatie- en adviesfunctie goed in te richten in de frontoffices voor zowel de jongeren als de ouders. Dat betekent dus dat eerst geïnvesteerd wordt in de oprichting van het JIP, de totstandbrenging van de zorgbreedtecommissies in alle vormen van onderwijs en het zorg dragen voor voldoende pedagogische voorlichting en hulp.
Dat impliceert ook deskundigheidsbevordering:
 - alle professionals kunnen effectief signaleren
 - elke professional kan ouders voorlichten of adviseren over opvoeden met behulp van Triple P
 - alle professionals kunnen multicultureel werken
 - paraprofessionals werken met gestandaardiseerde werkwijzen, waarin ze zijn getraind.
2. Start in nauwe samenwerking met de meest betrokken partijen met de invulling van de coördinatie van zorg op stadsdeelniveau in samenhang met de stedelijke ontwikkeling en bouw deze coördinatiefunctie verder uit naar andere sectoren en met de volwassenenzorg.
Ondertussen verbreden van de zorgbreedtecommissies naar vergelijkbare teams voor andere vindplaatsen en uitbreiding van de opvoedingsvoorlichting en opvoedhulp.
3. Richt de regiefunctie van het CJG-netwerk in, ga over tot aanstelling van een CJG-manager met bevoegdheden en verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de uitvoering CJG-functies en het netwerk. Bouw het netwerk verder uit, breidt de opvoedingsvoorlichting en opvoedhulp verder uit.